

Posudek vedoucí na diplomovou práci Anežky Dudkové Nakladatelství Omega na českém knižním trhu a jeho překladová produkce

Diplomová práce Anežky Dudkové vychází z autorčina dlouhodobého aktivního zájmu o český knižní trh, na němž sama již několik let působí jako korektorka a redaktorka. Téma si diplomantka zvolila sama; cílem práce bylo prozkoumat a na náležitém faktografickém podkladě celkově zhodnotit vydavatelskou činnost nakladatelství Dobrovský s.r.o. (dále „Omega“), která již v letech před zadáním práce vzbudila řadu dílčích kritických ohlasů. Těžištěm autorčina zájmu přitom bylo zacházení „Omegy“ s klasickou literaturou a především posouzení toho, jaký význam měla v celkové obchodní strategii nakladatelství praxe publikování starších překladů s vypršenými autorskými právy a jaké redakční péče se těmto titulům dostávalo.

Domnívám se, že práce Anežky Dudkové je mimořádná už rozsahem zdokumentovaného materiálu. Základní údaje musela autorka zjistit a shromáždit u všem 887 titulů nakladatelství vydaných ve zkoumaném období, přičemž přinejmenším orientačně rozřazovala díla i k žánrům. Všech 145 titulů klasické překladové literatury, které nakladatelství vydalo, jí pak přímo prošlo pod rukama, neboť u nich zjišťovala i uvedení překladatele a copyrightu – a u překladatelů bylo následně třeba vyhledávat i biografické údaje kvůli ověření toho, zda práva na překlad jsou volná, či ne. Už jen zdařilé kvantitativní analýzy těchto dat ve čtvrté kapitole práce by byly samy o sobě cenným přínosem. Vzhledem k časové náročnosti zpracování takového objemu údajů však nesmírně oceňuji, že si diplomantka dokázala uchovat nadhled a byla schopná tyto analýzy zasadit do daleko širšího rámce, nadto kvalitně a precizně zpracovaného.

Po teoretickém úvodu, v němž autorka nastiňuje základní východiska práce s pomocí publikací z oblasti sociologie (Bourdieu) či přímo sociologie překladu (Simeoni, Prunč) následuje velmi důkladné uvedení do problematiky českého knižního trhu, od vazeb mezi nakladateli, distributory a knihkupci, přes zásady pro redakční přípravu textů a problematiku autorského práva až po roli recenzentů a influencerů v propagaci knih či srovnání různých současných edic klasické literatury a jejich pravděpodobného cílového čtenáře. Pozornost je pochopitelně věnována i samotnému vymezení pojmu klasická literatura pro účely práce (kromě reflexe teoretických úvah o kánonu a kanoničnosti a účelně zvolené časové hranice – uplynutí minimálně 70 let od prvního vydání – vychází autorka při svém určování „klasičnosti“ i ze zcela konkrétních zdrojů, totiž ze středoškolských seznamů doporučené maturitní četby, což je vzhledem k zaměření práce nepochybně relevantní, neboť právě školským systémem vyžadovaná znalost takto zúženého „kánonu“ mohla jistě být jednou z významných motivací pro nákup knih z edic klasiky, a potažmo tedy i klasické literatury „made in Omega“). Velmi zajímavou součástí této kapitoly je i pododdíl dokumentující setrvačnost čtenářského vkusu – tendenci čtenářů konzervativně lpět na dříve vydaných a známých verzích překladových děl, byť jsou třeba objektivně méně kvalitní. Na první pohled tyto zanícené diskuse o překladech vyvracejí v úvodu zmiňovanou tezi o malém zájmu o překlad jako fenomén a jeho tvůrce. Velmi amatérské postřehy těch nejvášnivějších diskutujících a častá neochota nechat se ovlivnit argumenty lidí, kteří se v této oblasti skutečně pohybují (např. P. Eliáš, V. Janiš) ale nakonec v úvodu citované teze o malé viditelnosti překladatele spíše potvrzují. Rozdíly v překladech nejsou pro nespokojené čtenáře podnětem k hlubšímu zkoumání přístupu jednotlivých překladatelů (nebo přinejmenším k uznání toho, že něco takového jako individuální přístup překladatele k dílu, tj. koncepce překladu, vůbec existuje a může se to legitimně lišit). Čtenáři nespokojení s novějšími verzemi sice obhajují verzi „starou“, ale nikoli proto, že by doopravdy oceňovali práci prvního překladatele (o její reálné kvalitě se ostatně často nechtějí od poučenějších diskutujících dovědět nic bližšího), ale vlastně jen proto, že ji podvědomě ztotožňují s jediným a pravým originálem.

I v zásadě „kontextová“ třetí kapitola práce tedy přináší v posledně zmiňované části nové a zajímavé poznatky. Naprosto zásadní a velmi cennou součástí práce tvoří ale vedle čtvrté kapitoly (zaměřené na kvantitativní reflexi činnosti nakladatelství) kapitola pátá, v níž autorka na třech dobře zvolených příkladech translátologickou a textologickou analýzou dokumentuje způsob, jakým se v nakladatelství pracovalo se starými překlady. Myslím, že zvolená tři díla skutečně bohatě

dokumentují jak problematičnost samotného přebírání sto let starých překladů, tak různé typy nešvarů v práci korektorů a úpravců Omegy. Zároveň (byť to lze postulovat pouze jako hypotézu) patrně postihují i postupnou proměnu přístupu nakladatelství ke zpracovávaným starým textům. Výsledky této části si nepochybně zaslouží zveřejnění a zejména oddíl dvě, kdy autorka odhalila zjevný plagiát, se může stát i cenným podkladem pro právní kroky vůči nakladatelství Dobrovský s.r.o.

Velmi dobré je i závěrečné shrnutí všech faktorů, které pravděpodobně utvářely marketingovou strategii nakladatelství ve vztahu k vydávané „klasice“. Zde se autorka jednak opírá o již dříve nastíněné poznatky o ediční profilaci, významu grafické úpravy knih či výhodách navázání nakladatele na síť knihkupectví z kapitoly 3 a jednak čerpá z analytických kapitol 4 a 5. Znovu se vrací k průměrným cenám produkce nakladatelství a ty na příkladech ilustrativně srovnává s klasickými tituly vydávanými konkurenčními nakladatelstvími, která za práva musela platit, přičemž zároveň připomíná významné početní zastoupení překladové klasiky v produkci nakladatelství a konkrétně pak klasické literatury vydávané bez plateb za práva. Domnívám se nicméně, pokud správně počítám, že celkový maximální poměr titulů vydaných bez platby za práva k celkovému počtu vydaných titulů překladové klasiky by byl cca 81 % – tj. pokud by nebyla práva zaplacená ani v případě 18 titulů s neuvedeným copyrightem, ani v případě dalších 14, kde údaj o úmrtí překladatele není snadno dohledatelný, bylo za práva třeba platit jen v 19 %, nikoli 17 % případů: $1 - (85 + 18 + 14)/145$. To je ale jen drobná nesrovnalost. Každopádně se ale jedná o nezanedbatelný podíl i ve vztahu k celkové překladové produkci nakladatelství (v případě maximalistické varianty zhruba 15 % – a 11 % v případě, že bychom počítali jen sto procentně ověřené volné tituly; přitom je třeba zohlednit fakt, že cca v prvních dvou třetinách zkoumaného období se nakladatelství uchylovalo k publikování zastaralých volných překladů klasických děl v mnohem větším měřítku, a nebýt vnějšího tlaku, patrně by v něm pokračovalo ve větším rozsahu i dále a významně by tak cenově konkurovalo kvalitnějším klasickým edicím – výsledný podíl a celkový finanční přínos této pochybné praxe pro chod „fabriky“ Omega tedy mohl být ještě výraznější).

Domnívám se, že diplomová práce Anežky Dudkové v sobě velmi šťastně spojuje praktické zkušenosti s knižním trhem a osobní zaujetí jeho konkrétními problémy (které ostatně vedlo autorku i ke zcela samostatnému výběru tématu), nadhled potřebný k teoretičtějšímu uchopení zvolené problematiky i pečlivost zpracování. Jednoznačně a s potěšením ji proto doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

V Praze 24. ledna 2021

Mgr. Zuzana Šťastná, Ph.D.